

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

“Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатити журнал на CD, online,
off-line можна безпосередньо в
редакції
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст рекламних та інформаційних
повідомлень редакція відповідаль-
ності не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

Українська бібліотечна
асоціація

З	Законодавче регулювання галузі культури
М	Вергунов В. Наслідки для гуманітарної політики держави від чергової спроби видавців внесення змін щодо забезпечення бібліотек обов'язковим примірником...!!!.....2
І	Бібліотеки і війна
С	Лупан А. Не словом єдиним: культурний і волонтерський фронт бібліотек Буковини.....6
Т	Петренко Н., Вірютіна К. Пошук нових моделей міжнародного партнерства задля відбудови Харківської державної бібліотеки ім. В. Г. Короленка.....10
З	Ушеренко Д. Проблеми бібліотечно-інформаційного сервісу в умовах надзвичайних ситуацій.....15
М	Фесенко Н. Мріємо, діємо, наближаємо перемогу: з досвіду роботи з молоддю в бібліотечних закладах Сумщини.....17
І	Інтернет-технології в бібліотеках
С	Марчук Л., Панарін Г., Рудзський Л. Вебкалендар знаменних дат як новий формат краєзнавчої інформації.....20
Т	Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек
З	Гончаренко М. Підвищення інформаційної місткості універсального підсобного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....22
М	Соколов В. Значення та основні завдання використання методів моделювання бібліотечного фонду в оптимізації роботи бібліотек.....25
І	Бібліотечно-бібліографічне обслуговування
С	Нагорнюк О. Розмовний клуб в бібліотеці.....32
Т	Сагетдінова Н. Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів картографічних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....34
З	Шевченко О. Назва має значення.....36
М	Мережа бібліотек
І	Вовк В. Організація дисертаційного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (історія і сучасність).....39
С	Мельник М. Працюємо, вдосконалюємося та рухаємося вперед попри всі випробовування.....41
Т	Пасмор Н., Покусай Л. Адаптивні заходи бібліотек як спосіб подолання викликів сьогодення.....44
З	Бібліотечна освіта, підвищення кваліфікації
М	Амельченко Ю. Бібліотека: маленькі ідеї для великих змін.....48
І	Гаврілова В. Все про мобінг або правила виживання у токсичному колективі.....51
С	Ювілей бібліотек
Т	Клюй Т., Казакова Л. Чернігівська обласна бібліотека для дітей – 125 років служіння дітям.....55
З	Вітаємо ювіляра
М	Мацей О., Молчанова С. Від бібліотекаря – до директора. Шлях до успіху (до 60-річного ювілею директорки Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету О. Б. Айвазян).....59
І	Літературна сторінка
С	Ніконенко Т. Зарічанська перлина.....63

Чернігівська обласна бібліотека для дітей – 125 років служіння дітям

У статті йдеться про історію і сьогодення однієї з найстаріших книгозбірень для дітей в Україні – Чернігівської обласної бібліотеки для дітей, яка у 2023 році святкує поважний ювілей – 125 років з часу заснування.

«**Ч**ернігівська обласна бібліотека для дітей – найстаріша в Україні установа для спеціалізованого бібліотечного обслуговування дітей і підлітків, найбільша книгозбірня дитячої літератури в області... Історія бібліотеки бере початок від 5 травня 1898 року, як дитячий відділ, виділений із загальної читальні Чернігівської громадської бібліотеки за рішенням загальних зборів бібліотеки від 21 грудня 1897 р. Було зібрано понад 160 рублів пожертвувань для придбання дитячої літератури. Дитячий відділ обслуговував дітей найбідніших прошарків міста, проте за розпорядженням губернатора за 27 місяців 20 серпня 1900 році був закритий» – зазначено в Українській бібліотечній енциклопедії.

Завдяки зусиллям правління громадської бібліотеки у 1901 році відділ поновив свою діяльність і працював протягом 1901–1904 рр. Уже в газеті «Наші дні» за 9 січня 1905 р. надрукована інформація про виступ видатного письменника, громадського діяча М. М. Коцюбинського на зборах членів громадської бібліотеки, який виступив на захист дитячої бібліотеки. Письменник з гіркотою підкреслював, що «просвітницька справа владою переслідується, а дитяча бібліотека взагалі зачинена нею».

Протягом 1905–1919 років ди-

тячий відділ декілька разів відкривали і закривали згідно з наказами влади, а в 1919 році дитячій бібліотеці виділили окреме приміщення по вул. Бульварній, згодом – по вул. Святославській. Перша завідувачка бібліотеки – Гозенпуд Олена Абрамівна. На той час фонд бібліотеки становив понад 2 тис. книг, щоденно її відвідували до 85 дітей. З 1922 року книгозбірню очолила Щелкановцева Любов Іванівна, а фонд збільшився до 3 тис. книг. З 1923 року дитяча бібліотека працює за новою адресою – вул. Радянська, 12. Має близько 300 читачів – і учнів, і дошкільнят.

В газеті «Червоний прапор» від 30 березня 1923 року в статті «Очаг дитячої культури» йдеться про міську дитячу бібліотеку, яка у свій час була виділена зі складу громадської: фонд її на той час становив 3 тисячі примірників, дитяча бібліотека була безплатною; а за три роки діти відвідали її 45 тис. разів, їм було видано понад 50 тис. примірників, середнє відвідування в день було до 100 дітей.

Заслуговує на увагу цікавий факт з історії бібліотеки, що свідчить про активність читачів-дітей: коли у 1923 році виникла загроза введення платного користування дитячою бібліотекою, за своєї ініціативи діти зібрали загальні збори за участі інспектора бібліотечної секції, щоб знайти шлях вирішення

Тамара

Клюй,
директорка

Лариса

Казакова,
заступниця директора

Чернігівська обласна
бібліотека для дітей

проблеми.

Наприкінці 1922 року на Губекономнаradі було прийнято рішення з'єднати всі бібліотеки м. Чернігова в одну бібліотеку з дитячим відділом при ній, тобто самостійна дитяча бібліотека у 20-х роках знову у складі центральної міської бібліотеки і працює в такому статусі до 1937 року.

Всі етапи розвитку бібліотечно-обслуговування дітей у Чернігові протягом 1898–1937 років свідчать про те, що у місті Чернігові бібліотечному обслуговуванню дітей приділялася певна увага, і бібліотека в різних статусах (дитяча бібліотека, дитячий відділ) і Чернігівська громадська, і центральна йшли поруч, іноді на деякій відстані, але завжди разом.

5 липня 1934 року Наказом Наркомосу УРСР «Про розгортання бібліотечної роботи з дітьми в УРСР» Чернігівському облвню було наказано організувати в місті Чернігові центральну бібліотеку для дітей і юнацтва з консультативно-методичним бюро в питаннях дитячого читання.

Свого часу Степан Сова писав про те, що кімната для дітей громадської бібліотеки щодня переповнена і у коридорах створювалися черги. Діти, які хотіли читати, обурювалися з цього приводу і вимагали окремого приміщення для дитячої бібліотеки. Врешті-решт діти свого домоглися. Обласна дитяча бібліотека розмістилася у новому чотириповерховому будинку вчителя з фондом 17 тис. примірників. І лише за січень 1938 року діти відвідали бібліотеку близько 7 тис. разів і прочитали понад 9 тис. книг. У 1940 році Чернігівська обласна дитяча бібліотека мала фонд 50 тис. книжок, 800 дітей активно відвідували бібліотеку, читали художню і технічну літературу, в тому числі газети і журнали. Тобто діти активно і з користю проводили вільний час у бібліотеці.

Чернігівським бібліотекарям,

як багатьом культурним діячам країни, довелося і по сталінських тюрмах поневірятися. У 30-ті роки завідувачку дитячої бібліотеки Марію Садовську звинуватили у тому, що вона видавала дітям поряд з радянською книжкою і твори Данілевського, Чарської тощо. На неї було заведено кримінальну справу і жінка відбула покарання.

У 1941 році під час бомбардування Чернігова бібліотека практично повністю згоріла разом з фондами. Поновила вона роботу лише у листопаді 1945 року вже по вул. Пушкіна, 25, завдяки небайдужим чернігівцям, які збирали для неї книги. У 1949 році бібліотеці присвоєне ім'я радянського письменника Миколи Островського, а 20 липня 2016 р. відповідно до законодавства України про декомунізацію рішенням Чернігівської обласної ради ім'я Миколи Островського вилучено з назви бібліотеки.

До свого 90-річчя бібліотека отримала нове приміщення на вул. Рокоссовського, 22 (сьогодні – проспект Левка Лук'яненка). Це – двоповерхове, вбудовано-прибудоване приміщення з чудовим оформленням відомих чернігівських художників: керамічне панно, виконане художницею Тетяною Федоритенко, за мотивами творів Лесі Українки, художня ковка на сходах «Хвиля» українського художника декоративно-ужиткового мистецтва з металообробки Віталія Омеляненка, та вітраж на два поверхи за мотивами «Слова о полку Ігоревім» у виконанні майстрів художнього фонду Спільки художників Чернігівщини.

І розпочався новий етап в історії Чернігівської обласної бібліотеки для дітей. Бібліотека розвивалася як справжній культурний центр своєї громади. Створювалися нові відділи для якісного обслуговування читачів, започатковувалися нові форми роботи, з'являлися нові друзі та партнери.

Сьогодні Чернігівська обласна

бібліотека для дітей – справжній хаб з надання культурних послуг населенню, громада міста не уявляє себе без цієї книгозбірні: діти, школярі, вихователі, вчителі, громадські організації, а сьогодні – і волонтери, меценати, письменницька еліта Чернігова і Києва активно співпрацює з бібліотекою.

Бібліотека, як методичний центр, виступає головним координатором роботи дитячих бібліотек Чернігівщини: численні навчання, практикуми та семінари для бібліотекарів, різноманітні конкурси для дітей, співпраця з українськими письменниками – все це у скарбничці діяльності книгозбірні.

Книгозбірня налічує близько 140 тис. одиниць бібліотечного фонду, обслуговується щорічно близько 15 тис. читачів. До бібліотеки приходять і малеча, і дорослі, найстаршому читачу бібліотеки – 92 роки, а найменшому – 1 рік. А взагалі, до бібліотеки батьки записують своїх діток з пелюшок.

За багато років започатковано безліч творчих, мистецьких, літературних, наукових, краєзнавчих проєктів на безумовне задоволення потреб користувачів бібліотеки.

Діяльність книгозбірні націлена, перш за все, на патріотичне виховання, усвідомлення ідентичності українського народу, пізнання історії і культури своєї батьківщини, культурного надбання нації, промоції читання.

Головна дитяча бібліотека області має низку власних культурологічних брендів, що допомагають у здійсненні різних проєктів серед головного читача – дитини.

Це – «Бібліо Оскар», церемонія нагородження найкращих читачів і партнерів бібліотеки, волонтерів і друзів. Запроваджене 2012 року урочисте нагородження найкращих читачів, друзів і партнерів бібліотеки, родин, що читають, а цього року – ще і волонтерів – відсвяткувало свій 10-літній ювілей!

Цьогоріч запроваджена нова

номінація – «Разом до Перемоги!». Від початку заснування було нагороджено майже 300 номінантів. Лише пандемія у 2020 році та повномасштабне вторгнення у 2022 році стали на заваді проведенню бібліотечного свята.

Відеопривітання нашим номінантам надійшли від відомих дитячих письменників Олександра Дерманського, Богдана Красавцева, Лесі Мовчун. З побажаннями перемоги і вдячністю дітям за їх любов до книги звернулася до присутніх Генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей Алла Гордієнко.

Прикрашав свято співом українських пісень, вітаннями і доброю посмішкою відомий в Чернігові співак, волонтер і громадський діяч Ігор Хонін. Свято вийшло неймовірним, по-сімейному добрим і водночас яскравим, сучасним, українським.

36 років у бібліотеці працює ляльковий театр «Пізнайко», у репертуарі якого понад 100 вистав. Неймовірно цікаві творчі дієства відвідало понад 80 тис. дітей. Не дивлячись на вік гаджетів, ляльковий театр і досі в тренді, його вистави можна подивитися онлайн і офлайн. Наприклад, казку «Рукавичка» за два роки на ютубі переглянуло 17 тис. користувачів. В репертуарі лялькового театру «Пізнайко» понад 20 вистав: «Рукавичка», «Будь чуйним і дбайливим», «Посміхнись і доброму навчись» (профілактика насильства в дитячому середовищі), «Пригоди новорічного колобка» та інші.

Ляльковий театр у Чернігівській обласній бібліотеці для дітей – це своєрідний бренд з довгою і цікавою історією. До бібліотеки ходять саме «на вистави», адже популярність театру сягнула далеко за межі книгозбірні, особливо перемістившись в онлайн-формат. Сьогодні ляльковий театр «Пізнайко» – це ще й рятівне коло для маленьких відвідувачів, де вони занурюються

у казку, у світ неймовірних пригод, знахідок, відволікаються від страшних спогадів. Лялькові вистави також виховують, навчають.

Ще однією родзинкою роботи бібліотеки є конкурс «Читаюча родина Чернігова». Вже 18 років Чернігівська обласна бібліотека для дітей спільно з освітянами міста Чернігова та управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту активно втілює в життя цей цікавий родинний проєкт.

За ці роки у конкурсі взяли участь понад 400 родин з усіх шкіл міста, які люблять читати в будь-якому форматі, понад 100 з них стали фіналістами, а близько 50 – лауреатами, призерами конкурсу. Це справжня читацька родина – гордість книгозбірні, вона з кожним роком зростає.

2021 року бібліотека разом зі своїми творчими дітьми відсвяткувала ще один 10-літній ювілей – обласного конкурсу дитячої літературної творчості «Хай весь світ дивують нині діти неньки України», заснованого в 2011 році за ініціативи відомої чернігівської дитячої письменниці Тетяни Пакалюк та бібліотеки.

За ці роки в щорічному конкурсі взяли участь понад 1 500 дітей, учнів 4–11 класів з усіх куточків Чернігівщини, вони надіслали понад 1,5 тис. власних творів: віршів, оповідань, казок різноманітної тематики. У своїх творах діти пишуть про Україну, родину, природу, а сьогодні – про найзаповітнішу мрію кожного українця – перемогу. Завершується конкурс виданням збірки творів учасників і переможців.

Новими проєктами з промоції читання бібліотеки стали «Бібліотечний синоптик», «Творці і твори», аудіопроект «Читай рідне. Читай рідною», літературно-краєзнавчий проєкт «Щире слово наших земляків», ігровий пізнавальний проєкт «Книжкові гризуни в бібліотеці», «Українську рідну мову в дар дали мені батьки», це віртуальні подо-

рожі з бібліотечним котом Кексом, зустрічі у бібліокафе «Книжкова смакота» та багато інших.

Серед безлічі конкурсів, виокремимо обласний конкурс дитячого малюнку «Я намалюю Україну без війни». Конкурс розпочато 20 березня 2023 року і присвячено Міжнародному Дню захисту дітей. Основна вимога до учасників 3-х вікових категорії – мирна Україна, якою її бачать діти. Конкурс виявився справжнім святом мрій, кольорів і фантазій. На розгляд журі було надіслано 250 робіт – неймовірна кількість, що свідчить про його актуальність і вагомність. Діти сьогодні перебувають у стані стресу, страху, переживань, і їм конче необхідно рефлексувати свою біль, і тому у пригоді стають такі конкурси. По завершенні конкурсу – дітей чекала урочиста церемонія нагородження – почесні грамоти, подарунки, вистава від Чернігівського театру ляльок імені Олександра Довженка, солодощі та розваги. І апогеєм конкурсу стало відкриття виставки робіт учасників і переможців у Чернігівському обласному художньому музеї імені Григорія Галагана 20 липня 2023 року. Організація заходу була надзвичайно складною, але його втілення стало справжнім святом для дітей і дорослих, які їм допомагали. Дивлячись на блискучі очі юних талановитих художників, бібліотекарі впевнилися, що такий конкурс потрібно проводити щорічно, як своєрідний бренд, модернізуючи його під реалії життя.

Після 24 лютого 2022 року Чернігівська обласна бібліотека працювала як справжній центр психологічної допомоги для маленьких читачів. Безліч корисної інформації для підтримки у стресі можна знайти на сайті бібліотеки.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей та практикуюча психологиня, арттерапевтка, консультантка за методами позитивної психотерапії, арттерапії Анна Половинник в рамках цієї роботи запо-

чаткували спільний проєкт «Психолог радить».

Його мета – підтримати численних читачів у непростий час, навчити долати стреси, а головне – мислити позитивно та надихати своїм прикладом інших. Доповнює цей напрям роботи проєкт «Читання книг – найкращий спосіб від турбот, тривожності і стресу».

Психологічна платформа «Емоційне здоров'я дітей під час війни», створена на базі бібліотеки «Книжкові хованки», включає серію корисних матеріалів: «Створюємо безпечне інформаційне поле», «Дбаємо про власну стійкість», «Поважаємо особистий простір дитини», «Серія ігор «АНТИБОМБування». Ця платформа створена як для батьків, так і для дітей у різних інтерактивних програмах та користується популярністю серед читачів. Особливо захоплює малечу «Серія ігор «АНТИБОМБування». Рекомендовані у матеріалі ігри здатні знизити рівень тривоги, страху, зняти напругу та м'язову скутість під час ворожих атак. Ця платформа стала справжнім порадиником і рятувником для маленьких читачів.

Ще однією родзинкою роботи бібліотеки стало відкриття «Школи мотанки», яку було започатковано 2022 року під проводом відомої майстрині Чернігова Олександри Дідович. Ляльки виготовляються найрізноманітніші – від маленьких (обереги для захисників) до великих – справжніх витворів мистецтва. Останній вид ляльок – це ті, що символізують різні пори року. До школи приходять і дорослі, і діти, активно долучається колектив бібліотеки.

Широкомасштабна війна вплинула на кардинальні зміни в роботі бібліотеки, з'явилися нові проєкти зі збереження національної пам'яті – історико-патріотичний проєкт «Зустрічі з істориком», «Пережити», краєзнавчі онлайн-проєкти «Загиблі герої Чернігівщини», «Зробити неможливе», «Історії воїнів».

Минулого року в бібліотеці працював культурно-мистецький простір «Наша спадщина», який відкрила для користувачів доктор філософії Тамара Андрійчук. Культурологічні і історичні екскурси, які відбуваються на цих зустрічах, занурюють слухачів у світ неймовірної історії всієї України та Чернігівщини, зокрема. На заходи до «доктора філософії» приїжджають з усього Чернігова.

Окреме слово про проєкт ««ПЕРЕЖИТЕ. Спогади про життя під час війни», основне завдання якого – збір, зберігання та поширення спогадів, свідчень очевидців подій російсько-української війни у різних форматах: рукописи, друковані матеріали, фото, відео. Метою його бібліотекарі поставили – збереження живої пам'яті, що на сьогодні дуже важливо, адже пам'ять людська мінлива і необхідність збереження таких спогадів доведена часом. Авторка проєкту завідувачка відділу обслуговування користувачів-дітей 5–9 класів Оксана Трухан була запрошена з доповіддю про проєкт на симпозиум, який відбувся цього року у Львові.

З початком російсько-української війни у 2014 році Чернігівська обласна бібліотека для дітей стала справжнім волонтерським центром допомоги як українським мужнім захисникам, так і постраждалому мирному населенню. Незчисленні благодійні акції, проведені бібліотекою, надають силу і впевненість у перемозі України. Всі справи допомоги відгукуються у серці кожної людини, що долучається та допомагає наблизити перемогу.

До Дня української державності бібліотека у 2023 році вперше провела благодійний концерт на підтримку ЗСУ, в якому брали участь відомі чернігівські громадські і культурні діячі. Військові, разом із матерями і вдовами загиблих героїв, виконали вальс Перемога, оборонець Чернігова Валерій Вовк читав поезії зі своєї збірки «Вірші,

народжені війною». Патріотичні браслети, дитячі малюнки й листівки, ляльки-мотанки, солодка випічка – все це донатили глядачі, які збирали допомогу чернігівській бригаді, що боронить життя мирних мешканців. Цей концерт ще раз довів згуртованість і непереможність українців.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей сьогодні – справжній осередок культури, освіти й науки, з сучасними сервісами й просто неймовірною книжковою колекцією. Це – не лише місце для затишного і комфортного читання улюблених книг, а й місце зустрічі людей культури, місце діалогу про прекрасне – про літературу, музику, живопис, місце, де проходять безліч цікавих заходів для дорослих та молоді – справжня оаза натхнення.

Отже, бібліотека разом з читачами у 2023 році святкує поважний ювілей, що стало чудовою нагодою для підбиття підсумків минулого, оцінки сьогодення та планів на майбутнє.

Але це вже інша історія – новітня, яку пишуть щодня читачі та друзі Чернігівської обласної бібліотеки для дітей.

Пишуть в буквальному сенсі, оспівуючи її у віршах та прозі. Пишуть майстровито і тільки роблячи «пробу пера». Пишуть про минувшину і про майбуття.

Наведемо лише один приклад.
«...40 років триває моя дружба з Чернігівською обласною бібліотекою для дітей. Чотири покоління моєї родини разом з цією бібліотекою. Любов до книги виховала в мені мама. Цей потяг до читання й самоосвіти передався у спадок моїй доньці. Активним читачем обласної бібліотеки для дітей є вже й мій онук.»

Леся Терес, учитель Чернігівської школи № 27